Ա. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 4 — ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1884 (Ն. Տ.) = 17 ՅՈՒՆՈՒԱՐ — 19 ՐԷՊԻԼ ԷՎՎԷԼ 1301

ՊԱՅՄԱՆՔ

Մանուցման տողը մ.կ անգամի համար 3 դրամ է, երկու անգամի համար 2 դրամ է։ աւելի անգամներու համար զատ սակարկութիւն կընդայ։

Օրագրոյս վերաբերեալ Նամակ կամ որ եւ իցէ գրութիւն պէտք է ուղղել՝

«Առ խմբագրութիւն ԱՐԵՒԵԼՔ օրագրի»

ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆ Ղալաթիա, Իզմիրլի օղլու խան, թ. 19.

Իսկ զաւառներեն նեռեեայ հասցէին՝

ադրես غلطه خانده ۱۹ نمره ازمیرلی اوغلی خانی

اسمه اداره سی غزته (ارارات)

ԱՐԵՒԵԼՔ

ՕՐԱԳԻՐ

40 ՓԱՐԱ — 40 ՓԱՐԱ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գօրոյ համար	Տարեկան	դահեկան	արծաթ 200
« «	Վեցամսեայ	«	« 100
« «	Եռամսեայ	«	« 50
« «	Անմսական	«	« 20
« «	Հատով	«	« 1
Դուռառաց համար	Տարեկան	«	« 240
« «	Վեցամսեայ	«	« 120
« «	Եռամսեայ	«	« 60
Օտար երկիրներ	Տարեկան	Ֆրանք	56
» «	Վեցամսեայ	«	28

Դուռս դրկուած լրագրաց համար ծախքը Խմբագրութեան վրայ է։

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՌՈՒՍ ՄԱՄՈՒԼԸ

Գ.

ԵԹԷ կուրցուցած չքաւոր զիրենք կերք կամ անձնական նկատումներ և իբր ճշմարիտ հրապարակախօսներ ըմբռնութեամբ ուսումնասիրէին Հայ ժողովուրդը, այդ Միլեթլաձէները, այդ Մոլլանովները ո՛չ թէ հարուածներ պիտի տեղային մեր գլխուն այլ պիտի սիրէին զմեզ և յարգէին։ Գիտի սքանչանային անշուշտ նաեւ այն հին քաղաքակրթութեան վրայ, որուն զօրութիւնը այնքան ազդու և տեւողական եղած է, որ այսօր իսկ, դարերու սոսկալի փոթորիկներէ վերջ, կարող ենք ցոյց տալ քաղաքակրթութեան կատարեալ պէս ընդունակ ժողովուրդի մը ամէն տարերքներն։ Այս հաստատելու համար չենք դիմեր միայն Հայոց ընկերական բարձր շրջանակներուն, այլ այն դասը օրինակ կը բերենք, զոր սովորութիւն բրած են, դժբաղդաբար, անուանել «ժողովուրդի ստորին խաւերը»։ Եւ Հայ ժողովուրդի այդ դասը իր դրոծերովն միթէ հարուած չտա՞ր փիլիսոփայական շատ մը պատգամներու որք համարուած են գերագոյն ճշմարտութիւններ։ Միթէ այդ փիլիսոփայութիւնը չո՞ւսուցաներ թէ երբ ժողովուրդ մը ուզէտ է, խելօք ու աղքատ, այդ ժողովուրդը կը կրսքնցնէ իր բարոյականը։ Եւ որո՞նք այնքան ուզէտ ու աղքատ քան բիւրաւոր այն Հայ պանդուխտներն որք ցիր ու ցան են ամէն կողմը։ Այս օրինակը կարօտ չէ երկար բացատրութեանց։ Պոլիս ամէն ոք գիտէ թէ այդ գիւղացիներն ուղղութեան, հաւատարմութեան, անձնուիրութեան օրինակներ են։ Մա՛ր Պոլսոյ մէջ վաճառատուն մը, դրամատուն մը, խանութ մը, տուն մը, ո՛ւր որ կուզես, ի՞նչ կրօնքի, ի՞նչ ազգի ալ վերաբերի տերը, մի գիւղացի է որ նորա ապրանքն, տան ու դրամին կը հսկէ։ Երէկ իր դաշտը կը հերկէր այդ խեղճուկ գիւղացին, այսօր մեծ մայրաքաղաքի մը պահապանն է։ Ո՞վ է երաշխաւորը այդ գիւղացւոյն որ կուգայ Ասիոյ մէկ անկիւնէն և որու կը յանձնենք ինքզինքնիս։ Այդ գիւղացւոյն երաշխաւորը իր ազգութեան անունն է, որ հոմանիշ է հաւատարմութեան։ Եւ Մոլլանովներն այնքան կոյր են որ կը յանդգնին դիւրատիչ անուանել ժողովուրդ մը որուն ոգէտ մտին իսկ ունեցած յատկութիւններն շատ օտար ազգերու նախանձելի օրինակ մը կրնայ բլլալ։ Կրնանք անհերքելի ըսել թէ Հայ ժողովուրդը, իր ամբողջութեանը մէջ, ի՛նչ դասի ալ վերաբերի, երկրագործ, արուեստաւոր, վաճառական թէ բեռնակիր, անվթար կը պահէ այն յատկութիւնները որք մեր ազգային սեպհականութիւնները կրնանք համարիլ։ հաւատարմութիւն, ուղղութիւն, մարդասիրութիւն։

Այս յատկութեանց շնորհիւ է որ ամէն կողմ ուր գտնուած ենք և կը գտնուինք միշտ սիրալիր ընդունելութիւն եղած է մեզ և մեծ համակրութիւն ցոյց տրուած։ Մեր գաղթականութեանց պատմութիւնը չարձանագրեր որ Հայերը հալածուած բլլան և չարչարուած այն երկիրներուն մէջ ուր գացած ենք հիւրընկալութիւն խնդրել մեր դժբաղդութիւններէ վերջ։ Եթէ Հայերը վաշխառուներ և գիշատիչներ եղած բլլային, միթէ այսքան սէր, այսքան համակրութիւն դուած կրլլայի՞նք ամէն կողմ։ Ո՞չ ապաքէն գեղեցիկ յատկութիւններ ցոյց տալով է որ կարելի եղած է մեզ արժանանալ այն վստահութեանը զոր մեզ ցոյց կուտան։ Զգենք ուրիշ երկիրներ և անգամ մը աչքի առաջ բերենք թէ Օսմանցի ազգը, որ մեր կրօնքը չունի, ի՞նչ սէր ցոյց տուած է մեզ այն օրէն ի վեր որ Մեծ-Ֆաթիհը կը հրաւիրէր մեր հայրերը դալ Օսմանեան նոր մայրաքաղաքը և իրենց աշխատութիւնքը նպաստել նորա բարգաւաճմանը։ Հին դարեր են ի՞նչ փառքեր, ի՞նչ պատիւներ բրին մեզ, ի՞նչ վստահութիւն ցոյց տուին մեզ Օսմանցիք։ Այսպէս պիտի ընէին թէ գիտնային որ մենք զուրկ ենք բարոյական զգացումներէ։ Իսկ Ռուսիոյ մէջ Հայոց ունեցած վիճակը լաւ գիտեն Մոլլանովներն։

Ուրեմն կրնանք ամիսիել և ըսել թէ Հայերը վաշխառու և գիշատիչներ չեն, այլ բնաւոր յատկութիւններով օժտուած ժողովուրդ մը որուն առաջին և ամենամեծ ապացոյցն է թէ ամէն ազգէ, ամէն երկրէ սէր դուած են և սիրալիր ընդունելութիւն։

Մեր այս ազգային յատկութեանց ուրիշ շօշափելի նշաններն ալ կը պարզենք յաջորդ յօդուածով։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

—

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

1883—1884 ՏԱՐԻՈՑ ՎՐԱՑ

Դ.

ԱՆԴԼԻԱ 1883 տարւոյ մէջ, իբրեւ արտաքին խնդիր, գլխաւորապէս Եգիպտոսի խնդրով զբաղեցաւ, որ քանի մը շաբաթներէ հետէ հաստակաց միտքն ալ այնչափ կը զբաղեցնէ։

Տարւոյն սկիզբը, Եւրոպական տէրութիւնք հաւանութեան մօտ սպասողական դիրք մը կը բռնէին Եգիպտոսի Անգլիական գրաւման նկատմամբ, հասկնալու համար թէ Մեծն Բրիտանիա ի՞նչ միջոցներ ձեռք պիտի առնուր Խտիվին կառավարութիւնն և երկիրը բարենորոգելու նպատակաւ։ Արաբի և ընկերք դեռ նոր ազատուած էին ի Սէյլան, և լսուր Կրանվիլ ծանուցած էր թէ Անգլիա չպիտի վերահաստատէր Անգլոյ-Ֆրանսական եղմնական-քաղաքական հսկողութիւնը (ՀՆԴՊԷԼ), թէպէտ Պ. Կլատստնի նախարարութեան այս տնօրինութիւնը մեծ դժգոհութիւն պատճառեց Ֆրանսայի մէջ։ Ապստամբութենէն առջի կարգերն ու կանոնները գրեթէ ամբողջովին վերացած լինելով, լսուր Տրֆիրն, քանի մը ձեռնհաս Անգլիացւոց աջակցութեամբ, վարչական և քնկերային բարենորոգմանց ընդարձակ և կարեւոր ծրագիր մը չմնեց, որ ազգային երեսփոխանական դրութեան մը տարերքն ալ կը պարունակէր։ Խտիվն առանց դժուարութեան ընդունեց այս ծրագրին եզրակացութիւններն, և երբ, ժամանակ մը յետոյ, Անգլիական դեսպանք Կ. Պոլիս վերադարձաւ, գործերը քաղաքական վիճակի մը մէջ թողուց ի Դահիրէ։ Ընդհանրապէս կը կարծուէր թէ առայժմ անհնար էր ետ առնուլ Անգլիական զօրքերը, կամ Եգիպտական կառավարութիւնն ինքն իրեն թողուլ բոլորովին։ Վարչութեան, դատական դրութեան, բանակին և քաղաքական հաստատութեանց վերակազմութիւնը ժամանակի կը կարօտէր։ Սբը Իվին Ուտ բանակին վերակազմութիւնն ստանձնած էր, և Պէյքը փաշա՝ ոստիկանութեան վերակազմութիւնը։ Սբը Օքլանտ Քոլվին Խտիվին «եղմնական խորհրդարան» անուանեցաւ, բայց շատ չանցած անոր յաջորդեց Պ. Իտկառ Վինսընդ, որ Կ. Պոլսոյ մէջ ծանօթ էր իբրեւ անդամ և նախագահ վեց անուղղակի տրոց Վարչական խորհրդին։ Սբը Էտուարտ Մալէդի տեղ, Սբը Իվլին Պէյրինկ, աւելի ընդարձակ իշխանութեամբ, քաղաքական գործակատար կարգեցաւ ի Դահիրէ։ Բայց ահա նախ Քոլէրան եկաւ կասեցնել այն փոքր յառաջդիմութիւն, զոր Եգիպտոս կը սկսէր ընել դէպ ի բարեկարգութիւն։ Այս համաճարակ ախտ մեծ կորուստներ պատճառեց երկրին։ Անգլոյ մէջ Աղատականաց մէկ մասն սկսած էր պահանջել որ Անգլիական զօրքերն ընդ փոյթ ետ քաշուին Եգիպտոսէն, և վերջ տրուի անորդարանալի միջամտութեան մը։ Պ. Կլատստն ալ լսելով Քաղաքապետի կոչունքին մէջ ծանոյց թէ զօրաց մի կարեւոր մասն ետ պիտի կանչուէր, բայց այս հրաման ի գործ չդրուած, երկրորդ և աւելի ծանր ազէտ մ'եկաւ աւելի մեծ խառնաշփոթութեան մը մէջ թողուլ Եգիպտական գործերը։

Մէհմտի կոչուած ինքնակոչ «Մարգարէ» մը քանի մը տարիէ ի վեր Սուդանի անապատներուն մէջ իւր անունը լսելի կ'ընէր, բայց մանաւանդ Արաբիի ապստամբութեան միջոցին, Եգիպտոսի մէջ տիրող խառնակութենէն օգուտ քաղելով, ընդարձակ իշխանութիւն մը ձեռք բերած էր Խարդումի հարաւակողմը գտնուող անսահման դաշտերուն մէջ։ Մէհմտին նուաճելու իբր լաւագոյն փորձ մը, Եգիպտական կառավարութիւնն ուզեց օգուտ քաղել երբեմն Հնդկաստանի բանակին մէջ ծառայած Հիքս անուն անգլիացի գնդապետին ծառայութիւններէն, զոր ապայակոյտի պետ կարգեց։ Հիքս փաշա քիչ վերջը, Եգիպտական զօրաց գլուխն անցած, Մէհմտիի մարդոց վրայ յաղթութիւն մը տարաւ, որ ոսկայն վճռական արդիւնք չունեցաւ, ինչպէս յուսացուած էր ի սկզբան։ Հիքս փաշա ապա 12 կամ 15,000 զօրքէ բաղկացեալ բանակի մը ընդհանուր հրամանատար կարգուեցաւ, և աշնան մէջ յառաջ խաղաց Մէհմտիի զօրութեանց կեդրոնին վրայ, Ֆաշէյա։ Սմբողջ շաբաթներ լուր չառնուեցաւ Հիքս փաշայի շարժմանց նկատմամբ, և վերջապէս, կարգ մը ապետալի լուրեր սկսան տեղալ Եգիպտական բանակին և իւր վրայօք։ Մէհմտին զանոնք անջրդի և խորտուբորդ կրճի մը մէջ քաշելով, ամէն կողմէ պաշարելու, և երեք աւուր անընդհատ կռիւ մը յետոյ, ամբողջովին բնաջինջ ընելու յանդգնութիւնն ունեցած էր։ Եգիպտոս ամբողջ բանակ մը կորուսած էր իւր ամէն պէտքերով, և Ֆէլլահներուն հրամայող եւրոպացի սպայք ջարդուած էին առիւծի նման քաջապէս կռուելէ յետոյ։ Այս լուր մեծ տագնապ պատճառեց Դահիրէի մէջ, որովհետեւ տակաւին մի քանի օր առաջ, Եգիպտական զօրաց ուրիշ խումբ մը, որ Կարմիր ծովու վրայ Սուաքիմ քաղաքէն ճամբայ ելած էր Խարդումի բանակին հետ միանալու նպատակաւ, ծանր կորուստ կրած էր, և տեղւոյն անգլիացի հիւպատոս Մանբրիէֆ հաբիւրապետն ալ սպաննելոց մէջ կը գտնուէր։ Սուաքիմի կողմն ալ ուրիշ ապստամբապետ մը երեւան ելած էր, որուն մարդոց շահատակութեան կը վերագրուէր այս երկրորդ ձախողանք։ Հիքս փաշայի բանակէն ողջ մնացած սակաւաթիւ մնացողաց ուրիշ անգլիացի սպայի մը առաջնորդութեամբ Խարդում ետ բերուեցան։ բայց Սուսանի զանազան հեռաւոր կողմերը փոքրիկ քաղաքներ և բերդեր պաշտպանող Եգիպտական զօրքերն, որոց օգնութիւն հասցնել անհնար էր, իրենց վիճակին թողուեցան։ Մէհմտին Խարդումի և ապա բուն Եգիպտոսի վրայ քալելուն ծանր արգելք մը չկար այլ եւս, և իրաց կացութիւնք կը ծանրանար անխոհեմութեամբ Սուաքիմի կառավարչին՝ որ բերդէն դուրս ելնելով, քանի մը հարիւր զօրք եւս կորուսած էր։ Այս անյաջողութիւնք այնչափ խախտեցին հանրային վստահութիւնն յեգիպտոս, որ նոյն իսկ Ֆրանսայի քաղաքական գործակատարին առաջարկութեան վրայ, Անգլիական կառավարութիւնն ետ առաւ այն հրամանները, զորս տուած էր որպէս զի իւր զօրաց մի կարեւոր մասն Եգիպտոսէն մեկնէին։ Ապա խնդիր ծագեցաւ թէ Եգիպտոս պէ՞տք է միթէ աշխատի պահպանելու իւր անուանական իշխանութիւնը Սուսանի վրայ, որ Հնդկաստանի ընդարձակութեամբ երկիր մ'էր՝ զուրկ դիւրին հաղորդակցութեան միջոցներէ, որ իւր կառավարութեան ծախքն իսկ չտար իւր հասոյթներով, և ուր պարբերական խռովութիւնք և ապստամբութիւնք միշտ բեռ մ'եղած էին Եգիպտական դանձուն և բանակին վրայ։ Նախորդ Խտիվ Իսմայիլ փաշա, իւր փառասիրութեան յաղթուրդ տալու և օտարազգեաց աչքը չլցնելու համար, այդ քնդարձակ երկիրն իւր ամէն մասամբ Եգիպտական իշխանութեան ներքեւ առած էր, որ սակայն իրապէս չէր կրցած տիրել հնոր, որովհետեւ Եգիպտոսի նման փոքր երկիր մը միայն ինքզինք կրնայ հաղալ։ Ուստի, Պ. Կլատստնի նախարարութիւնը խորհուրդ տուաւ Խտիվին նախարարութեան, որոյ պետն եղած էր՝ Արաբիի ապստամբութեան ջնջումէն ի վեր՝ Շէրիֆ փաշա, չձեռնարկել Սուսանի վերադարձման, այլ ըստ կարի օգնութիւն հասցնելով զանազան դիրքեր գրաւող պահապան զօրաց և գանձք ետ առնելով, և Կարմիր ծովու եզերքը Սուաքիմ քաղաքին հետ՝ պաշտպանելով, Թոզուլ Խարդում, և Եգիպտոսի աշխարհագրական սահմանները նահանջել մինչեւ Վասի Հալֆա, և անդ պաշտպանական դիրք մ'ընդունել։ Այս խորհուրդը տալով, Վէհ. Թագուհւոյն կառավարութիւնն յայտնած էր թէ, թէպէտ Անգլիական կամ հնդիկ զօրք չպիտի զրկուին Եգիպտոսի օգնութեան, բայց ի հարկին, բարեկարգութեան պահպանման համար, Միջերկրականի Անգլիական նաւատորմն Աղէքսանդրիոյ առջեւ պիտի կրնար զրկուիլ։ Այսն միջոցին, Խտիվին կառավարութիւնը, Սուաքիմի պէս ծովեղերեայ կարեւոր դիրք մը անպատճառ պաշտպանելու բացայայտ պէտքին առ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՐՔ ԵՒ ՆՈՐԱՏԻՊ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Այս օրերս «Հայկական մատենագիտութիւն» կամ «Այբուբենական ցուցակ՝ տպագրութեան գիւտէն մինչեւ առ մեզ եղած Հայերէն հրատարակութեանց» անուամբ գիրք մը ի լոյս ընծայեալ տեսանք Վենետկոյ Մխիթարեան մատուռէն, ստուար հատոր մը 734 էջէ բաղկացեալ մաքուր թղթի վրայ գեղեցիկ տպագրութեամբ, ինչպէս են սովորաբար Մխիթարեան վանքէն եղած գրեանք, բայց սովորականէն քիչ մ'աւելի տպագրութեան վրիպակաց առատութեամբ զոր հետեւանք պէտք է համարել թերեւս այսպիսի բազմաչխատ ձեռնարկութեան մը։

«Հայկական Մատենագիտութիւնը» կը պարունակէ իւր մէջ.

Ա. Դեղեցիկ յառաջաբան մը որ այնքան հաճոյք և մտածութեան նիւթ կ'ազդէ հայ ընթերցասիրին, որքան գրքին բովանդակ մեացորդը հայ գիտնականին։

Բ. 1565 էն մինչեւ 1800՝ աշխարհիս մէջ հրատարակուած հայ գրքերուն մատենագրութիւն։

Գ. Ամբուբենական կարգաւ հրատարակուած ընդարձակ ցուցակ մը կամ լաւ եւս բառգիրք մը այն ամէն գրեանց—ինքնագիր կամ թարգմանութիւն— որք 1565 էն մինչեւ 1883 ազգին մէջ լոյս տեսած են։

Ինչնէ՞ յառաջաբանը. — Մխիթարեան միաբանից և գլխաւորաբար Հ. Գարեգին Վ. Զարբհանէլեանի սոյն երկասիրութիւնը ստուգիւ առաջինը իւր տեսակին մէջ «իբր անարուեստ և անտաշ արձան, նուիրուած է, այն անզուգական անձին՝ Արգարու Եդեսկիացւոյ, որ մեծ ոգւով և անդուլ ճգամբք՝ ծանօթացուց յազգիս՝ այս հրաշալի արուեստին՝ այն է պոէթրոնեան գիւտը»։ Հեղինակը կը բաղձայ որ «գարերու «մոռացութիւնը դարմանելու դիտ«մամբ և ի սրտէ ընծայեալ այս մե«ծարանաց յիշատակը արթնցնէ մեր «սրտին մէջ երախտագիտութեան ի«բաւացի զգացմունք մը, լսելի ընէ «չնորհակալութեան ձայն մը Անոր՝ որ «1565 ին Սալոնիկի մը, —թուականաւ և ժամանակաւ մեզի ծանօթ— «առաջին հայկական տպագրութիւնն «ընծայեց»։

Այս մեծ և կարեւոր գիւտին առեանց ցուցակը թուականի կարգաւ, գէթ որչափ որ Մխիթարեան միաբանութիւնը կրցեր է հաւաքել։

Դ. Ամբուբենական կարգաւ հրատարակուած ընդարձակ ցուցակ մը կամ լաւ եւս բառգիրք մը այն ամէն գրեանց—ինքնագիր կամ թարգմանութիւն— որք 1565 էն մինչեւ 1883 ազգին մէջ լոյս տեսած են։

Ինչնէ՞ յառաջաբանը. — Մխիթարեան միաբանից և գլխաւորաբար Հ. Գարեգին Վ. Զարբհանէլեանի սոյն երկասիրութիւնը ստուգիւ առաջինը իւր տեսակին մէջ «իբր անարուեստ և անտաշ արձան, նուիրուած է, այն անզուգական անձին՝ Արգարու Եդեսկիացւոյ, որ մեծ ոգւով և անդուլ ճգամբք՝ ծանօթացուց յազգիս՝ այս հրաշալի արուեստին՝ այն է պոէթրոնեան գիւտը»։ Հեղինակը կը բաղձայ որ «գարերու «մոռացութիւնը դարմանելու դիտ«մամբ և ի սրտէ ընծայեալ այս մե«ծարանաց յիշատակը արթնցնէ մեր «սրտին մէջ երախտագիտութեան ի«բաւացի զգացմունք մը, լսելի ընէ «չնորհակալութեան ձայն մը Անոր՝ որ «1565 ին Սալոնիկի մը, —թուական«նաւ և ժամանակաւ մեզի ծանօթ— «առաջին հայկական տպագրութիւնն «ընծայեց»։

Այս մեծ և կարեւոր գիւտին առեանց ցուցակը թուականի կարգաւ, գէթ որչափ որ Մխիթարեան միաբանութիւնը կրցեր է հաւաքել։

Դ. Ամբուբենական կարգաւ հրատարակուած ընդարձակ ցուցակ մը կամ լաւ եւս բառգիրք մը այն ամէն գրեանց—ինքնագիր կամ թարգմանութիւն— որք 1565 էն մինչեւ 1883 ազգին մէջ լոյս տեսած են։

Ինչնէ՞ յառաջաբանը. — Մխիթարեան միաբանից և գլխաւորաբար Հ. Գարեգին Վ. Զարբհանէլեանի սոյն երկասիրութիւնը ստուգիւ առաջինը իւր տեսակին մէջ «իբր անարուեստ և անտաշ արձան, նուիրուած է, այն անզուգական անձին՝ Արգարու Եդեսկիացւոյ, որ մեծ ոգւով և անդուլ ճգամբք՝ ծանօթացուց յազգիս՝ այս հրաշալի արուեստին՝ այն է պոէթրոնեան գիւտը»։ Հեղինակը կը բաղձայ որ «գարերու «մոռացութիւնը դարմանելու դիտ«մամբ և ի սրտէ ընծայեալ այս մե«ծարանաց յիշատակը արթնցնէ մեր «սրտին մէջ երախտագիտութեան ի«բաւացի զգացմունք մը, լսելի ընէ «չնորհակալութեան ձայն մը Անոր՝ որ «1565 ին Սալոնիկի մը, —թուական«նաւ և ժամանակաւ մեզի ծանօթ— «առաջին հայկական տպագրութիւնն «ընծայեց»։

Այս մեծ և կարեւոր գիւտին առ

մեզ ներմուծումը վերոյիշեալ ձեւով պատմելէ յետոյ, կը քննէ թէ ինչ էր այն ժամանակ մեր հայրենեաց վիճակը, որպէս զի մեր մատենագրութիւնը աւելի ևս զարթուցանէ Արգարու Եդեսկիացւոյ և իրեն յաջորդաց Սուլթանշահի, Տէրզեցւոյ, Ոսկանի, Մառեցւոյ, Վանանդեցւոյ, Մխիթարայ, Կոլոտի և Արզումեանցի վրայ, որպէս զի լաւ ևս հասկցնէ թէ ինչ էին այս մեծ ոգիներու յատկութիւնքը, երբ այսպիսի դժուարին գործի մը ձեռնարկեցին և կ'ըսէ. «Մեր ազգային պատմութեանց վերջին տիսուր էջերուն վրայ ակնարկ մը եւեթ՝ բաւական է միայն հասկցնելու թէ այն ադիտից և տգիտութեան դարերու մէջ ո՛րպիսի էր և կրնար ըլլալ մեր հայրենեաց վիճակը։

. . . . . .

«Ի՞նչ զարմանք՝ եթէ այդպիսի ուերման մ'առջեւ, տագնապալից երկարատեւ ճգնաժամի մը ատեն՝ տապալին իրան, մոգուին ու անտես բլլան, ու ինչուան նաեւ արհամարհուին դպրութիւնք։ Մանաւանդ թէ քանի՛ չնորհակալեաց արժանաւոր պ'տք է ունենան այն մեծանձն և վեհախոհ մտքեր՝ որ համածաւալ վտանգի մը առջեւ՝ իրենց տկար ու անբաւական ջանքն ալ՝ անմոռանալի և օրինակ առնելու անձնանուիրութեամբ ուղեցին գործածել ի փրկութիւն և ի պաշտպանութիւն մեզի համար պատուական ու ամենակարեւոր դպրութեանց։ Բեկորք և եթէ մնացին իրենց պաշտպանող ապրական ձեռաց մէջ. բայց վանգին և սպառնալեաց մեծութեան առջեւ՝ ոչ միայն մեծ էր իրենց իրենց քաջութիւնը, այլ նաեւ այն պարգեւը՝ զոր յաճախ իրենց արեան հետ խառնուած՝ կը մատուցանէին ի վայելս և ի գիտութիւն յաջորդ սերնդոց։»

Այս տխուր բայց ազդու նկարագրութենէն յետոյ, հեղինակը կ'անցնի քննելու Վենետիկեանքը և կուզէ որ իրեն հետ խոստովանիք թէ մեր հայրենեաց համար «բազմարդիւն և բարերար նախանձամութիւն մ'եղած է միշտ, և ինչպէս հին՝ այսպէս ալ նոր մատենագրութեան մէջ՝ իրեն կարեւոր և անհամակարելի տեղը բռնած բազմապատիկ արդեամբք։» — Կ'ընդունինք ինչ որ պատմութիւնը իրրեւ ճշմարտութիւն պարաք կը դնէ մեր վրայ ընդունիլ՝ մանաւանդ անցեալն նը կատմամբ, բայց հետեւցնել թէ որովհետեւ Վենետիկեանքը հին և նոր մատենագրութեան մէջ կարեւոր տեղ մը գրաւած լինելուն պատճառաւ՝ մեր ազգին համար «բարերար նախանձամութիւն մը» եղած լինի, բաւական ծանր խնդիր մ'է

յաջողութեամբ փաստաբանելու համար, մանաւանդ ազգային այժմեան կեանքին մէջ, բայց որովհետեւ մեր նպատակէն դուրս է այս տեղ քննել սոյն խնդիրը, ինչպէս և նմա յարակից խնդիր մը թէ վանականութիւն զրուցուածը արդի քաղաքակրթութեան դարուս պահանջմանց հետ ո՞ր աստիճան յարմարող հաստատութիւն մ'է, զանց կ'առնենք այս մեծ խնդիրներու վրայ այժմէն խօսիլ, որք կրնան բոլորովին տարբեր յօդուածի մը նիւթ կազմել և կ'անցնինք գրքին այն պարբերութեան, որ ուշադրութեան արժանի է, ըստ որում Հռովմէադաւան վարդապետ մ'է որ այդ ճշմարտութիւնը կ'ախորժի մէջ բերել, երբ կ'ըսէ. «Հայաստանի հայրապետական աթոռոյն վրայ կը նստէր այն ատեն Մխիթարէ Դ. Կաթուղիկոս։ Տը«պագրութեան արուեստին արդեանց և օգուտներու լուրը՝ հեռաւոր եւրոպայէն մինչեւ ի Հայաստան ժամեր էր, դժուարին ու անանց կարծուած ճամբաներէ, ու ազգին բարւոյն սիրով տոչորող Հայրապետին ականջը։ Սակայն որչափ գիւտն և անոր արդիւնքն հրապուրիչ և փափաքելի էին, բայց զոյն մինչեւ ի Հայաստան մտցնելու դժուարութիւնն ալ անծանօթ չէր։ Հարկ էր ձեռներեց, ճարտար ու հանճարեղ անձ մը գտնել, ու անոր ձեռքով փորձել այդ սիրելի պարգեւը իւր հայրենեաց ընելու դիտաւորութեան հնարաւորութիւնը։ Բարեբաստ գտնուեցաւ Մխայել Կաթուղիկոս, այդպիսի անձի մը հանդիպելով, և էր, ինչպէս պատմութիւնը կատարէ, Եդեսկիացին Արգար»։

Ո՞վ էր Արգար։ Հայ պատմութիւնը և հայ յիշատակարանք շատ թերակատար և շատ համառօտ խօս են ինչպէս ուրիշ շատ հետաքրքրական նիւթերուն՝ այսպէս և ի մասին։ Հեղինակը կը դրուցէ թէ «պատմութիւնը երկու գլխաւոր կէտ «կը յիշատակէ Ագբարու վրայ. նախ «զինքը մեր թագաւորական ցեղէ «սերեալ եւ յետոյ պատգամաւոր և «գլխաւոր հայրապետական առաք«եալ ի Հռովմ։ Առաջինը իւր տոհ«մին ազնուականութիւնը կը յայտնէ. «իսկ երկրորդն՝ մտաց, արտի և հան«ճարոյ ազնուագոյն յատկութիւն«ներ ենթադրել կուտայ. իրաւամբ, «և արժանաւոր այնպիսի նուիրական «անձի մը (այսինքն Միքայէլ կաթու«ղիկոսի) վստահութեան։ Ստեփա«նոս Ռոշքեան իւր Թիւատակարանաց «մէջ կ'ըսէ. «Պարոն Սէֆէր Աբգար«եանց, ի զարմէ Թագաւորացն Հա«յոց, եկեալ ի Հռովմ դեսպան Հա«եաստանեայց»։ Իսկ իւր Սուլթան«շահ որդին՝ Մաղաքիա դպիր իւր

կութիւնը ծածկոյ ցնցոտի մը վրան ունենալով։

դաղաթին հողմացոյցն էր։ Առանց այլ եւս տարակուսելու՝ առի առաջնակարգ

ուսանել սկսայ։ Այս տնակնակալ ծեր զարհուրելուց դասատու, և առաւել ա-

Որովհետեւ բառական ժամանակ անցաւ մինչեւ որ պաշտօնի մտայ, երկու

չայ նշմարեցի [illegible] ժամանակ մանգ[illegible] չէ յետոյ, անցինք Փագուհւոյն։

զութիւնք)։

Ցուլա 11 Դեկ.— [illegible]

դարձակ (Բ. Ցասու.). —Հայերէն

ջեւ, քիչ մը Եգիպտական զօրքով Սուաքիմ զրկեց Պէյքը փաշան, յարձակողական ընթացք մը չրռնելու հրամանով։ Բայց պէ՞տք էր հետեւիլ Անգլիոյ տուած խորհրդին, որ տեսակ մը հրամանի հանգամանքն ունէր, և թողուլ զնարդում։ —Շէրիֆ փաշայի նախարարութիւնն հակառակ էր այսպիսի ինքնասպանական աշխարհավարութեան մը, և իւր պատճառաբանեալ հրաժարագիրը, զոր Աբէ-Եէի երէկուան թուով հրատարակեցինք, ցոյց կուտայ թէ հրաժարեալ նախարարութիւնն ի՛նչ տեսութեամբ կը նայէր այս խնդրոյ վրայ։ Սուտան Վեհ. Սուլթանին կառավարութեան կողմէ ուանդ մ'էր Խտիվին կառավարութեան, որ չէր կրնար ինքն իրեն որոշել այդ քնդարձակ երկրի լքումն։ Արդ, թէպէտ Բ. Դուռը Սուտան զօրք զրկելու և Մէհտին չախչախելով Օսմանեան-Եգիպտական իշխանութիւնը Սուտանի վրայ վերահաստատելու որոշում մը չունի դեռ, բայց Սուտան թողելու ծրագիրն ալ ո՛չ նախաոոշութեան առած էր, ո՛չ ալ որոշած։ Միւս կողմէ, ձեռնհաս անձինք, որպէս Սուտանի նախկին կառավարիչ և բարեկարգիչ Անգլիացի Կորտոն փաշա, գեթ Խարդումի և ուրիշ ամուր դիրքերու թողման գաղափարը կը պարսաւեն, քաղաքական և զինուորական պարզ նկատմանց հակառակ գտնելով զայն։ Ասոնցմէ զատ, մարդասիրական տեսակէտ մ'ալ կայ, որովհետեւ Սուտանի թողումը կը նշանակէ գերեւաց առեւտրոյն հաստատումն քնդարձակ երկրի մը վրայ, ուստից զայն ջնջելու համար Անգլիական և Եգիպտական իշխանութեանց ըրած ջանքերը մասամբ յաջողած էին արդէն. զի պէտք է յիշել որ Մէհտին և իւր գլխաւոր ալակիցք գերեւաց առեւտրոյն պահպանման ջերմ կուսակից են։ Այլ այսպէս թէ այնպէս, որովհետեւ Հիքս փաշայի պէս անմոռնալ սպայ մը, անխոհեմ չարժմամբ մը, ինքզինք և իւր հետեւորդները ջարդել տուած էր, և բախտախնդիր մը ժամանակաւոր յաջողութիւն մը գտած էր, չէր հետեւեր թէ Եգիպտոս պարտէր հրաժարիլ բազում տարիներու զինուորական և վարչական ջանից պտուղէն, որպէս է Սուտանն, որ, երբ կարեւոր բարենորոգումներ մտցուին, ուրիշ որ եւ է երկրի չափ բնական ընդունակութիւններ ալ ունի։ Ուստի, լորտ Կրանվիլի պահանջմանց դէմ Շերիֆ փաշայի հակառակութիւնն իւր արդարացի կողմերն ունէր, բայց Խտիվն, Եգիպտոսի արդի կացութեան մէջ, Անգլիոյ խորհրդոյ վրայ վստահութիւն ունենալով գործելու պարտաւորուած կը տեսնէր ինքզինք, ուստի նոր նախարարութիւնը կազմելու պաշտօնն յանձնեց այնպիսի քաղաքագէտի մը, որ իւր Եւրոպական ծանօթութեամբք, փորձառութեամբ և հնարագիտութեամբ, Անգլիոյ տեսութիւններն Եգիպտոսի ճշմարիտ շահուց հետ հաշտեցնելու լաւագոյն երաշխաւորութիւնները կ'ընծայէր։ Նուպար փաշա, թէպէտ ոչ նուազ Եգիպտացի քան Շերիֆ փաշա, որ բնիկ Թուրքիացի էր, ուրիշ որ եւ է Եգիպտացի նախարարէ աւելի կը կրէ ճշմարիտ աշխարհավարի մը հանգամանքներն, որովք ստացած է Եւրոպական համբաւ մը, և զորս արդէն ցոյց տուած է Եգիպտոս, ուր վերջին տարիներս կատարուած կարեւորագոյն բարենորոգմունք իւր անուան հետ կցեալ են։ Ցուսալի է թէ այս անգամ ալ իւր յիշխանութիւն անպիտի՝ նախարա-ապետի պաշտօնէն զատ՝ նոնա արաքին գործոց և դատական գործոց նախարարի պաշտօններով, պիտի նպաստէ բարւոքում մը յառաջ բերելու Եգիպտոսի արդի տագնապալից կացութեան մէջ։ Մէհտիին շարժմանց մասին ստոյգ լուրեր չկան դեռ. եթէ երբէք հանդիպ այս աւուր թղթաթերով սպասուած Եւրոպական թերթերը, գուցէ այդ մասին նորագոյն տեղեկութիւններ գտնենք անոնց մէջ, որովհետեւ Հաւասի և Ռիւդէրի հեռագրական գործակալութիւնք, երկրորդական լրոց նկատմամբ այնչափ չշ.այլ, անդէտ կը պահեն զմեզ նեղոսի ափանց վրայ դարձող կարեւոր դէպքերու մասին։ Եգիպտական բանակին վերջին պարտութենէն յետոյ կը ծանուցուէր թէ Մէհտին, դէպ յեգիպտոս քալելէ առաջ, իւր իշխանութիւնը բուն իսկ Սուտանի մէջ ամրապնդելու պէտք տեսնելով, կռուի բռնուած էր տեղացի այլ և այլ ազգեցիկ ցեղապետներու հետ, որք չէին ճանչեր զինք. բայց անկէ ի վեր զրոյցներ լսուեցան թէ Մէհտիին մարդիկը Խարդումի վրայ քալեր են, ընդհատելով Եգիպտոսի և Խարդումի միջեւ յարաբերութիւններն, և թէ Դահիրէէն հրաման ղրկուեր է Խարդումի քրիստոնեայ բնակչաց, որ անմիջապէս ելնեն այդ վտանգաւոր դիրքէն և Եգիպտոս վերադառնան։ Զիարդ և իցէ, մի քանի օր պարտինք սպասել այս նկատմամբ ճշմարտութեան վերահաստատելու համար։

ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱ

Երէկուան Սմոռոլի մէջ կը կարդանք։

«Ապստամբութեան և բարեկարգութեան միջև կազմուած Նախարարութեան յաջողեց յեգիպտոս «այնպիսի նախարարութիւն մը, որ «պատրաստ է ընդունիլ ամէն ինչ «որ կուզէր Անգլիա։

«Սկզբամբ գէշ դրութիւն մը չէ «այս վերջինը, վասնզի Անգլիոյ ո՛չ «մէկ պետական անձի մտքէն չանցնիր «այնպիսի բան մը պահանջել եգիպ«տոսէն որ վնասարար լինի երկրին»։ «Բայց Նուպար փաշայի եգիպտական «նախարարութեան գլուխ անցնիլը «կը նշանակէ թէ Անգլիական կա«ռավարութիւնը յօժարամիտ է այս «միջոցիս ամէն տեսակ փայտէ նետ «չինել» ինչպէս կ'ըսեն, «բաւական «է որ փայտը տեղական ըլլայ։

«Եւրոպացիք սովորութիւն ըրած «են Նուպար փաշայի վրայօք այն«պէս մը խօսիլ, որ իբր թէ եգիպ«տացի մը եղած ըլլար, բայց Ա«րաբք գիտեն թէ ասոր հակառակը է։

«Նուպար փաշա չուխայի վաճա«ռականի մը տղայ է, Զմիւռնիոյ «մէջ ծնած, և կրթուած է ի Պոր«տո, Ժէզուիթաց վարժարանի մը «մէջ։ Ա.յդ վարժարանէն երբ ելաւ, «մինչեւ ողնածոյծը կատարեալ գա«ղտացի մը դարձած էր։ Սպպաս «փաշայի փախարբայութեան օրով, «Նուպար եգիպտոսէն Վիէննա ղրր«կուեցաւ և հոն այնչափ առաջ «տարաւ իր կրթութիւնը որ Գերմա«նացի դարձաւ, և Դահիրեցւոց «խօսքին նայելով, Սայիտ փաշայի «պաշտօնավարութեան միջոցին, Գեր«մանական անցագրով մը մտած է «յեգիպտոս։ Նախորդ Խտիվ Իսմայիլ «փաշայի կողմէ պաշտօնակն լինելով՝ «Նուպար փաշայ Անգղիա գնաց՝ «Սէնթ-Ճէյմսի արքունեաց բարի «տրամադրութիւնները իւր վրայ հր«աւիրելու, և ժամանակ մը ի վեր «Անգղիացի եղած է արտաստուս։ «Թեամբ, գաղափարներով (այն գա«ղափարներով զորս կ'արտայայտէ) «և ձեւերով։

«Այս Հայ, Արաբ, Գաղղիացի, «Գերմանացի և Անգղիացի գեանա«լիսը (էսպրիթ) կոչուած է առաջնոր«դել այսօր Եգիպտական կառավա«րութեան, որ ծանր ճգնաժամի մը «մէջ կը գտնուի։

«Ադեսօք պիտի կրնայ վստա«հութիւն ներշնչել այն ժողովրդ«գեան զոր կառավարելու կոչուած է։

«Կը տարակուսինք այս մասին։

«Ադեքսանդրիոյ և Դահիրէի մէջ «ամէն ոք գիտէ թէ Նուպար փա«շայ իւր ընդարձակ կալուածները «վանգէ զերծ պահելու նպատա«կաւ երբոր այնքան աշխատեցաւ իւր «դատական բարեփոխմանց նշանաւոր «ծրագիրը ընդունել տալու։ Այս «բարենորոգումներն լաւ են, այն«քան լաւ որքան կրնան ըլլալ ծա«ղիկներ և ելակներ որք հոտոտել«եաց անախորժ նիւթերով սնած են։

«Ա՛յս է ահա Նուպար։

«Մէկ կողմ թողլով իւր ծնունդը «և իւր անցեալը, կը հարցնենք թէ «ինչ պիտի ընէ կամ լաւ եւս ինչ «կրնայ ընել։

«Նուպար փաշայ լաւ ճանչնա«լով եգիպտոսի մարդիկը և իրերը, «կարող էր, լաւ խորհրդական մը լի«նել ո՛ և է նախարարութեան մը որ «ժողովրդեան վստահութիւնը վայե«լէ, բայց համայն Արաբ ժողովրդ«գեան դէմ իրը առաջին նախարար «երեւնալով, կը կորսնցուցէ իւր ար«ժէքը։

«Ինտակը խօսելով, աւելի իմա«ստութիւն էր առաջին նախարար ան«ուանել ճշմարիտ տեղացի մը, օգ«նական տալով նմա Անգղիացի խոր«հրդական մը, քան թէ Եգիպտա«կան նախարարական անկարողու«թիւնը աշխարհի առջև հռչակել «Նուպար փաշայի ընտրութեամբը։

«Եթէ այս բարձր պաշտօնին դը«լուխը նոյն իսկ Անգղիացի մը դը«ուէր այնքան գժգոհութիւն չպիտի «պատճառէր քան թէ Նուպարի նման «հայու մը անուանումը, որ այս տե«սակ անցեալ մը ունի։

«Գիտենք թէ ինչ ըսել է Անգ«ղիացի մը, բայց չենք գիտեր թէ «ինչ պիտի ըլլայ Նուպար, այսօր«ուընէ վաղը»։

Ֆէլլահը պիտի ըսէ ինքնիրեն թէ «ծանօթ չարիք մը աւելի լաւ է քան թէ անծանօթ մը որ պիտի գայ»։

«Բայց կ'ենթադրուի թէ Նուպար փաշայ պարզապէս Անգղիոյ գործիքն է։ Արդ, ի՞նչ պիտի ընէ Անգղիոյ։

«Արդէն ըսինք թէ Շերիֆ փաշայ և իւր պաշտօնակիցք լաւ ընթացք մը բռնեցին նախանձոտ համարելով հրաժարիլ քան թէ Եգիպտոսի հողէն մաս մը ձգել։»

—

Տրամաբանութիւնք՝ Սմոռոլ այս յօդուածին հաստատուն յատկութիւններէն մին չի կրնար համարուիլ Նուպար փաշայի նախարարապետ ըլլալը վնասակար ցոյց տալու համար ո՛ և է զօրաւոր ապացոյց մը չենք տեսներ այս յօդուածին մէջ. բաւական չէ ըսել թէ Նուպար արաբ չէ, հետեւաբար չպիտի կարենայ վայելել եգիպտացւոց վստահութիւնը. բայց կարծենք թէ Եգիպտացիք իրենք ալ այնքան սիրահար ըլլալու չեն արաբ փաշաներու։ Եթէ այսօր օտարականներ կը տեսնուին Նեղոսի ափանց վրայ, ատոնք չի մնան յեգիպտոս Նուպարի օրովը, այլ բուն Արաբ նախարարներու ժամանակ. Սմոռոլ ինքն ալ կը խօստովանի թէ Նուպար լաւ կը ճանչնայ Եգիպտոսը, բայց կրնայ ուրանալ որ նա երկիր մը կառավարելու ամէն յատկութիւնները չունենայ։ Լորտ Գիքենֆիլտ, որ Սմոռոլէն հաւանօրէն քիչ մը աւելի կը ճանչնար իր ժամանակի պետական անձերը, կը հռչակէր զնուպար «ճշմարտապէս պետական անձ մը»։ Արդ, ճշմարտապէս պետական անձ մը կարող է լաւ մը ղեկավարել երկիր մը որքան ալ դժուար պարագաներու մէջ գտնուի նա։ Ֆրանսօ-Անգղիական թերթը աւելի օգտակար կը գտնէ անգղիացի մը տեսնել եգիպտոսի նախարարութեան գլուխը քան հայ մը։ Զարմանալու ոչինչ կայ. բնական է որ անգղիացի թերթի մը այսպիսի փափաք մը ունենայ, բայց եթէ ըստ Սմոռոլի եգիպտացիք կատարեալ վստահութիւն չպիտի ունենան Նուպարի վրայ փսոն զի արաբ չէ, չենք դիտեր թէ որպիսի գիտակ պիտի գործածեն զնա որպէս զի անգղիացի մը արաբ տեսնեն։ Սմոռոլ կ'ըսէ թէ անգղիացիի մը ի՞նչ ըլլալը գիտենք. մենք ալ մեր մասին կրնանք ըսել թէ հայու մը ի՞նչ ըլլալը գիտենք. Օսմ. Կառավարութեան մէջ հայերը ցոյց տուած են և կուտան թէ տերութեան շահերը կրնան պաշտպանել. այս ապացոյցը տուած են և կուտան Ռուսիոյ մէջ, ուր հայ մը մահու և կենաց տեր եղաւ ամբողջ Ռուսիոյ ժողովրդեան վրայ։ Եթէ Իսմայիլ փաշա չի բաժնուեր Նուպարէն, անշուշտ Եգիպտոս այսօր ուրիշ կացութեան մէջ պիտի ըլլար։ Կը ցաւինք ըսել որ պետական անձեր դատած ժամանակ, Սմոռոլ այնպիսի անձնական նկատողութեանց կ'ենթարկուի որք ոչ միայն յարաբերութիւն չունին պետական անձանց ներկայ գործերուն հետ այլ և բոլորովին անպատշաճ են քաղաքական յօդուածներու մէջ. օրինակի համար, ի՞նչ հարկ յիշատակել թէ ո՛ւր աւարտած է Նուպար իւր ուսումը և թէ ո՛ր ազգութեանց հետ յարաբերութիւն ունեցած է. թէ Նուպար փաշա օտար երկրի մէջ կրթութիւն առած ըլլայ, միթէ այդ պարսաւելի՞ է, երբ Արեւելը չունէր կանոնաւոր ո՛ և է դպրոց մը։ Եւ միթէ նոյն իսկ այսօր օսմանեան շատ մը պաշտօնեաներ Եւրոպա չե՞ն կրթուած, եւ այսօր իսկ զինուորական ներ ի Գերլին չե՞ն։ Միթէ հայերենասիրութիւնը գեղարուեստական ոգւոյ պակասութի՞ւն է եթէ Նուպար, աչքի առջև ունենալով զանազան նկատողութիւններ, հարկ տեսած է նախագուշական միջոցներ ձեռք առնուլ իր անձնական ապահովութեան համար, առանց ո և է վնաս մը բերելու իւր երկրին։ Չենք գիտեր թէ արդեօք Սմոռոլ շատ նախատինքներ տեղա՞ց Թաֆրի թերթակից Գ. Գլովիցի գլխուն, որ Թաֆրի մէջ թղթակցելով, Եւրոպիոյ հասարակաց կարծիքին վրայ ալ տիրապետելով հանդերձ բաւական ուշակուռելի են իւր փոխած աղդութիւնները։ Նուպար Հայ ծնած է օսմանցի է, և միշտ այսպէս եղած է և մինչև այսօր ո՛չ կրօնք փոխած ո՛չ ազգութիւն։

Իսկ երբ Սմոռոլ, անձնական նկատողութեանց կը վերադրէ այն մեծ վերանորոգութիւնները զոր Նուպար ներմուծեց յեգիպտոս, պէտք է ցաւելով ըսել որ առ ոտն կը կոխէ պատշաճութեան ամէն օրէնքները և ներելի է մեզ ըսել որ ծաղրելի իսկ կը ելլայ։ Պետական մեծ անձի մը ձեռնարկներու մէջ անձնական նկատողութիւններ որոնել կ'ենթադրէ տոնոց հայրենասիրութիւնը չահախնդրութեան վերագրել, և Սմոռոլ իրաւունք ունի՞ այդպիսի նախատինք մը ընել պետական նոյն նշանաւոր անձին։ Միթադելի է նա և կարծել թէ ամբողջ Եւրոպա և եգիպտական կառավարութիւնը այնքան աշխատութիւններով ներմուծած ըլլան Եգիպտոսի դատական բարեփոխութիւնները որպէս զի Նուպարի կալուածները ապահովուին։

Բարեբաղդաբար թէ Բ. Դուռը թէ Եգիպտոս և թէ Եւրոպա այսօր չէ՛ որ կը ճանչնան Նուպար անունն, և մեք վստահ եմք որ Նուպար պիտի յաջողի հաշտեցնել Բ. Դրան, Եգիպտոսի և Եւրոպայի շահերը։

ԱԶԳԱՑԻՆ

Ռուսա-Հայաստանի դպրոցներուն խնդիրը վերստին սկսած է երեւան գալ։ Սակայն կառավարութիւնը փոխանակ ուղղակի կերպով միջամտութիւն պահանջելու այդ դպրոցներու մասին, ձեռնարկած է իր նպատակին հասնելու անուղղակի միջոցներով։ «Ռուսքի Կուրիեր» կը հաղորդէ այս մասին ուշադրութեան արժանի տեղեկութիւններ։ Ռուս թերթին գրածին նայելով Կովկասի կրթական գործին վերատեսչութիւնը կը պահանջէ կեդրոնական կառավարութենէն թէ՝ որոշ կերպով սահմանուին այն յարաբերութիւնները որք հաստատուած են Կովկասի կրթական տեսչութեան և այն դպրոցներու միջև որք մասամբ միայն ենթարկուած են նորա հսկողութեանը։ Կովկասեան կրթական տեսչութիւնը կը պահանջէ որոշել թէ ինչ չափով պիտի գործադրէ իր իշխանութիւնը այդ դպրոցներու վրայ, իրաւունք ունի՞ գործադրել պէտք եղած միջոցները որպէս զի այդ անկախ սեպուած դպրոցներու ուսումնական ճիւղը բարւոքէ և եթէ իրաւունք ունի այն ատեն ի՞նչ միջոցներով այդ իրաւունքը ի գործ պիտի դնէ։ — Կովկասեան կրթութեան հոգաբարձութիւնը կը պահանջէ որ այս յարաբերութիւններն չափուին գծուին վասն զի մի քանի հաստատութիւններ (կակնարկէ թէ Հայոց դպրոցները) իրենց բնութեամբը և դրութեամբը անորոշ յարաբերութեանց մէջ են կրթական տեսչութեան հետ և այս անորոշ դիրքը կը վնասէ ոչ միայն ուսումնական գործին, այլ վնասակար է նաեւ տոլոտական կոգի։

Ամսէ մը ի վեր Պոլիս կը գտնուի Ազն. Տիկին Անա Սարոկինա որ Բէրլսպուրկի կայսերական Ակադէմիայի բժշկութեան Տօքթէորի աստիճան ունի և ծառայած է Ռուսիոյ մայրաքաղաքի հիւանդանոցներու մէջ։ Ազնիւ տիկինը Տփղիս կը գտնուէր վերջերս և մեր ընդունած նամակներն չատ լաւ յանձնարարականներ են Ազն. Տիկնոջ համար։ Ո՛չ միայն նորա տաղանդը կը գովաբանեն Թիֆլիզի նշանաւոր հայ բժիշկներն առ մեզ ուղղած իրենց նամակներուն մէջ այլ և համակրանօք կը խօսին այն ծառայութեանց մասին, զոր Ազն. Տիկին բժիշկը մատուցած է Տփղիսի

«ժամանակագրութեան մէջ Խոզոլոմ «կը կոչէ և 1583 թուականին ի Հր«ոմէ գտնուող հայկազունք ալ «Մեր «Հայոց իշխան արքաշուիղն ի Հակայ «պարոն Սուլդանչահ»։ և քիչ մը «ետքը «ոչ-տոյոշան մակդիրը կուտան անոր»։

Այսպիսի նշանաւոր անձ մ'էր զոր կը զրկեր Միքայէլ կաթողիկոս՝ դեսպան առ արքունիսն Հռոմայ և Աբգար իւր ուղեկցօք Հռոմի հանելէ յետոյ կը ներկայացնէր ում հարկն է ազգին քաղաքական և եկեղեցական վիճակը։ Բայց նա ի Հռոմ՝ սիրալիր ու մեծամեծար ընդունելութենէ մը զատ ոչինչ կրցաւ ձեռք բերել իւր նպատակին քաղաքական մասին համար, և ուղեց որ արեւմտեան օգնականութեան փոխարէն՝ նորա ուսումնական յառաջադիմութեան մէկ տարերը օժտէ և ճոխացնէ իւր ազգատ ու կարօտեալ ազգը։ «Հետամուտ եղաւ Աբգար, ինչպէս Միքայէլ կաթողիկոսի ալ կամքն էր, տպագրութեան արուեստին հմտանալ և ծանօթացնել զայն ազգին։ Գտաւ իրեն պաշտպաններ ու ձեռնտուք, եկաւ ի Վենետիկ, աշխատեցաւ, աղաչեց ու թախանձեց, ու քաղաքին ամենաարձիք իշխանութենէն, «Տօժէն», հրաման և արտօնութիւն ընդունելով 1565ին տպագրեց հոն «Սաղմոսարան» մը»։

Ահա այս թուականէն է տպագրութեան գիւտին սկզբնաւորութիւնը առ մեզ, զորմէ ընդարձակ խօսած են Զամչեան՝ իւր պատմութեան մէջ, Ալիշան՝ ի Ցուցիկս Հայրենեաց, նոյն ինքն հեղինակն՝ ի պատմութիւն հայերէն դպրութեանց և Պ. Աբգար Յովհաննէսեան՝ է էջ), գրականական Հանդիսի։ Տպագրութեան արուեստին նկատմամբ վեշտասաներորդ դարուն մէջ տեսնուած ամենամեծ եռանդը և յառաջադիմութեան գովելի փոյթը զմեզ անսպասելի բաղդատական վիճակի մը չեն ենթարկեր մեզմէ շատ աւելի բաղմաթիւ, հարուստ և քաղաքականապէս բարգաւաճ ազգաց հետ, տպագրութեան նոր-նոր և ակնոսական փորձերուն մէջ, եթէ անաչառ կերպով քննենք նոցա և մեր արտադրութիւնքը, իսկ եթէ ի հաչիւ առնուք այն բազմաթիւ դժուարութիւններն, որոց դիմեցան և յաղթեցին արիաբար Աբգար, Սուլթանչահ, Տերզընցի, Ոսկան, Մարեցի, Վանանդեցի, Մխիթար, Կոլոտ և Արղութեանց, այն ատեն մեր ակամայ մոռացութիւնը այս անձանց նկատմամբ մեղադրելի միայն կրնայ լինիլ և այժմէն ազգային բանասիրաց վրայ երախտագիտութեան պարտք մը կը դնէ։ Ինչ մը Եգիպտական զօրքով Սուաքիմ զրկեց Պէյքը փաշան, յարձակողական ընթացք մը չրռնելու հրամանով։ Բայց պէ՞տք էր հետեւիլ Անգլիոյ տուած խորհրդին, որ տեսակ մը հրամանի հանգամանքն ունէր, և թողուլ զնարդում։ —Շերիֆ փաշայի նախարարութիւնն հակառակ էր այսպիսի ինքնասպանական աշխարհավարութեան մը, և իւր պատճառաբանեալ հրաժարագիրը, զոր Աբէ-Եէի երէկուան թուով հրատարակեցինք, ցոյց կուտայ թէ հրաժարեալ նախարարութիւնն ի՛նչ տեսութեամբ կը նայէր այս խնդրոյ վրայ։ Սուտան Վեհ. Սուլթանին կառավարութեան կողմէ ուանդ մ'էր Խտիվին կառավարութեան, որ չէր կրնար ինքն իրեն որոշել այդ քնդարձակ երկրի լքումն։ Արդ, թէպէտ Բ. Դուռը Սուտան զօրք զրկելու և Մէհտին չախչախելով Օսմանեան-Եգիպտական իշխանութիւնը Սուտանի վրայ վերահաստատելու որոշում մը չունի դեռ, բայց զՍուտան թողելու ծրագիրն ալ ո՛չ նկատողութեան առած էր, ո՛չ ալ որոշած։ Միւս կողմէ, ձեռնհաս անձինք, որպէս Սուտանի նախկին կառավարիչ և բարեկարգիչ Անգլիացի Կորտոն փաշա, գեթ Խարդումի և ուրիշ ամուր դիրքերու թողման գաղափարը կը պարսաւեն, քաղաքական և զինուորական պարզ նկատմանց հակառակ գտնելով զայն։ Ասոնցմէ զատ, մարդասիրական տեսակէտ մ'ալ կայ, որովհետեւ Սուտանի թողումը կը նշանակէ գերեւաց առեւտրոյն հաստատումն քնդարձակ երկրի մը վրայ, ուստից զայն ջնջելու համար Անգլիական և Եգիպտական իշխանութեանց ըրած ջանքերը մասամբ յաջողած էին արդէն. զի պէտք է յիշել որ Մէհտին և իւր գլխաւոր ալակիցք գերեւաց առեւտրոյն պահպանման ջերմ կուսակից են։ Այլ այսպէս թէ այնպէս, որովհետեւ Հիքս փաշայի պէս անմոռնալ սպայ մը, անխոհեմ չարժմամբ մը, ինքզինք և իւր հետեւորդները ջարդել տուած էր, և բախտախնդիր մը ժամանակաւոր յաջողութիւն մը գտած էր, չէր հետեւեր թէ Եգիպտոս պարտէր հրաժարիլ բազում տարիներու զինուորական և վարչական ջանից պտուղէն, որպէս է Սուտանն, որ, երբ կարեւոր բարենորոգումներ մտցուին, ուրիշ որ եւ է երկրի չափ բնական ընդունակութիւններ ալ ունի։ Ուստի, լորտ Կրանվիլի պահանջմանց դէմ Շերիֆ փաշայի հակառակութիւնն իւր արդարացի կողմերն ունէր, բայց Խտիվն, Եգիպտոսի արդի կացութեան մէջ, Անգլիոյ խորհրդոյ վրայ վստահութիւն ունենալով գործելու պարտաւորուած կը տեսնէր ինքզինք, ուստի նոր նախարարութիւնը կազմելու պաշտօնն յանձնեց այնպիսի քաղաքագէտի մը, որ իւր Եւրոպական ծանօթութեամբք, փորձառութեամբ և հնարագիտութեամբ, Անգլիոյ տեսութիւններն Եգիպտոսի ճշմարիտ շահուց հետ հաշտեցնելու լաւագոյն երաշխաւորութիւնները կ'ընծայէր։ Նուպար փաշա, թէպէտ ոչ նուազ Եգիպտացի քան Շերիֆ փաշա, որ բնիկ Թուրքիացի էր, ուրիշ որ եւ է Եգիպտացի նախարարէ աւելի կը կրէ ճշմարիտ աշխարհավարի մը հանգամանքներն, որովք ստացած է Եւրոպական համբաւ մը, և զորս արդէն ցոյց տուած է յեգիպտոս, ուր վերջին տարիներս կատարուած կարեւորագոյն բարենորոգմունք իւր անուան հետ կցեալ են։ Ցուսալի է թէ այս անգամ ալ իւր յիշխանութիւն անպիտի՝ նախարա-ապետի պաշտօնէն զատ՝ նոնա արաքին գործոց և դատական գործոց նախարարի պաշտօններով, պիտի նպաստէ բարւոքում մը յառաջ բերելու Եգիպտոսի արդի տագնապալից կացութեան մէջ։ Մէհտիին շարժմանց մասին ստոյգ լուրեր չկան դեռ. եթէ երբէք հանդիպ այս աւուր թղթաթերով սպասուած Եւրոպական թերթերը, գուցէ այդ մասին նորագոյն տեղեկութիւններ գտնենք անոնց մէջ, որովհետեւ Հաւասի և Ռիւդէրի հեռագրական գործակալութիւնք, երկրորդական լրոց նկատմամբ այնչափ չշ.այլ, անդէտ կը պահեն զմեզ նեղոսի ափանց վրայ դարձող կարեւոր դէպքերու մասին։ Եգիպտական բանակին վերջին պարտութենէն յետոյ կը ծանուցուէր թէ Մէհտին, դէպ յեգիպտոս քալելէ առաջ, իւր իշխանութիւնը բուն իսկ Սուտանի մէջ ամրապնդելու պէտք տեսնելով, կռուի բռնուած էր տեղացի այլ և այլ ազդեցիկ ցեղապետներու հետ, որք չէին ճանչեր զինք. բայց անկէ ի վեր զրոյցներ լսուեցան թէ Մէհտիին մարդիկը Խարդումի վրայ քալեր են, ընդհատելով Եգիպտոսի և Խարդումի միջեւ յարաբերութիւններն, և թէ Դահիրէէն հրաման ղրկուեր է Խարդումի քրիստոնեայ բնակչաց, որ անմիջապէս ելնեն այդ վտանգաւոր դիրքէն և Եգիպտոս վերադառնան։ Զիարդ և իցէ, մի քանի օր պարտինք սպասել այս նկատմամբ ճշմարտութեան վերահաստատելու համար։

ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱ

Երէկուան Սմոռոլի մէջ կը կարդանք։

«Ապստամբութեան և բարեկարգութեան միջև կազմուած Նախարարութեան յաջողեց յեգիպտոս «այնպիսի նախարարութիւն մը, որ «պատրաստ է ընդունիլ ամէն ինչ «որ կուզէր Անգղիա։

«Սկզբամբ գէշ դրութիւն մը չէ «այս վերջինը, վասնզի Անգղիոյ ո՛չ «մէկ պետական անձի մտքէն չանցնիր «այնպիսի բան մը պահանջել եգիպ«տոսէն որ վնասարար լինի երկրին»։ «Բայց Նուպար փաշայի եգիպտական «նախարարութեան գլուխ անցնիլը «կը նշանակէ թէ Անգղիական կա«ռավարութիւնը յօժարամիտ է այս «միջոցիս ամէն տեսակ փայտէ նետ «չինել» ինչպէս կ'ըսեն, «բաւական «է որ փայտը տեղական ըլլայ։

«Եւրոպացիք սովորութիւն ըրած «են Նուպար փաշայի վրայօք այն«պէս մը խօսիլ, որ իբր թէ եգիպ«տացի մը եղած ըլլար, բայց Ա«րաբք գիտեն թէ ասոր հակառա«կը է։

«Նուպար փաշա չուխայի վաճա«ռականի մը տղայ է, Զմիւռնիոյ «մէջ ծնած, և կրթուած է ի Պոր«տո, Ժէզուիթաց վարժարանի մը «մէջ։ Ա.յդ վարժարանէն երբ ելաւ, «մինչեւ ողնածոյծը կատարեալ գա«ղտացի մը դարձած էր։ Սպպաս «փաշայի փախարբայութեան օրով, «Նուպար եգիպտոսէն Վիէննա ղրր«կուեցաւ և հոն այնչափ առաջ «տարաւ իր կրթութիւնը որ Գերմա«նացի դարձաւ, և Դահիրեցւոց «խօսքին նայելով, Սայիտ փաշայի «պաշտօնավարութեան միջոցին, Գեր«մանական անցագրով մը մտած է «յեգիպտոս։ Նախորդ Խտիվ Իսմայիլ «փաշայի կողմէ պաշտօնակն լինելով՝ «Նուպար փաշայ Անգղիա գնաց՝ «Սէնթ-Ճէյմսի արքունեաց բարի «տրամադրութիւնները իւր վրայ հր«աւիրելու, և ժամանակ մը ի վեր «Անգղիացի եղած է արտաստուս։ «Թեամբ, գաղափարներով (այն գա«ղափարներով զորս կ'արտայայտէ) «և ձեւերով։

«Այս Հայ, Արաբ, Գաղղիացի, «Գերմանացի և Անգղիացի գեանա«լիսը (էսպրիթ) կոչուած է առաջնոր«դել այսօր Եգիպտական կառավա«րութեան, որ ծանր ճգնաժամի մը «մէջ կը գտնուի։

«Ադեսօք պիտի կրնայ վստա«հութիւն ներշնչել այն ժողովրդ«գեան զոր կառավարելու կոչուած է։

«Կը տարակուսինք այս մասին։

«Ադեքսանդրիոյ և Դահիրէի մէջ «ամէն ոք գիտէ թէ Նուպար փա«շայ իւր ընդարձակ կալուածները «վանգէ զերծ պահելու նպատա«կաւ երբոր այնքան աշխատեցաւ իւր «դատական բարեփոխմանց նշանաւոր «ծրագիրը ընդունել տալու։ Այս «բարենորոգումներն լաւ են, այն«քան լաւ որքան կրնան ըլլալ ծա«ղիկներ և ելակներ որք հոտոտել«եաց անախորժ նիւթերով սնած են։

«Ա՛յս է ահա Նուպար։

«Մէկ կողմ թողլով իւր ծնունդը «և իւր անցեալը, կը հարցնենք թէ «ինչ պիտի ընէ կամ լաւ եւս ինչ «կրնայ ընել։

«Նուպար փաշայ լաւ ճանչնա«լով եգիպտոսի մարդիկը և իրերը, «կարող էր, լաւ խորհրդական մը լի«նել ո՛ և է նախարարութեան մը որ «ժողովրդեան վստահութիւնը վայե«լէ, բայց համայն Արաբ ժողովրդ«գեան դէմ իրը առաջին նախարար «երեւնալով, կը կորսնցուցէ իւր ար«ժէքը։

«Ինտակը խօսելով, աւելի իմա«ստութիւն էր առաջին նախարար ան«ուանել ճշմարիտ տեղացի մը, օգ«նական տալով նմա Անգղիացի խոր«հրդական մը, քան թէ Եգիպտա«կան նախարարական անկարողու«թիւնը աշխարհի առջև հռչակել «Նուպար փաշայի ընտրութեամբը։

«Եթէ այս բարձր պաշտօնին դը«լուխը նոյն իսկ Անգղիացի մը դը«ուէր այնքան գժգոհութիւն չպիտի «պատճառէր քան թէ Նուպարի նման «հայու մը անուանումը, որ այս տե«սակ անցեալ մը ունի։

«Գիտենք թէ ի՞նչ ըսել է Անգ«ղիացի մը, բայց չենք գիտեր թէ «ինչ պիտի ըլլայ Նուպար, այսօր«ուընէ վաղը»։

Ֆէլլահը պիտի ըսէ ինքնիրեն թէ «ծանօթ չարիք մը աւելի լաւ է քան թէ անծանօթ մը որ պիտի գայ»։

«Բայց կ'ենթադրուի թէ Նուպար փաշայ պարզապէս Անգղիոյ գործիքն է։ Արդ, ի՞նչ պիտի ընէ Անգղիոյ։

«Արդէն ըսինք թէ Շերիֆ փաշայ և իւր պաշտօնակիցք լաւ ընթացք մը բռնեցին նախանձոտ համարելով հրաժարիլ քան թէ Եգիպտոսի հողէն մաս մը ձգել։»

—

Տրամաբանութիւնք՝ Սմոռոլ այս յօդուածին հաստատուն յատկութիւններէն մին չի կրնար համարուիլ Նուպար փաշայի նախարարապետ ըլլալը վնասակար ցոյց տալու համար ո՛ և է զօրաւոր ապացոյց մը չենք տեսներ այս յօդուածին մէջ. բաւական չէ ըսել թէ Նուպար արաբ չէ, հետեւաբար չպիտի կարենայ վայելել եգիպտացւոց վստահութիւնը. բայց կարծենք թէ Եգիպտացիք իրենք ալ այնքան սիրահար ըլլալու չեն արաբ փաշաներու։ Եթէ այսօր օտարականներ կը տեսնուին Նեղոսի ափանց վրայ, ատոնք չի մնան յեգիպտոս Նուպարի օրովը, այլ բուն Արաբ նախարարներու ժամանակ. Սմոռոլ ինքն ալ կը խօստովանի թէ Նուպար լաւ կը ճանչնայ Եգիպտոսը, բայց կրնայ ուրանալ որ նա երկիր մը կառավարելու ամէն յատկութիւնները չունենայ։ Լորտ Գիքենֆիլտ, որ Սմոռոլէն հաւանօրէն քիչ մը աւելի կը ճանչնար իր ժամանակի պետական անձերը, կը հռչակէր զնուպար «ճշմարտապէս պետական անձ մը»։ Արդ, ճշմարտապէս պետական անձ մը կարող է լաւ մը ղեկավարել երկիր մը որքան ալ դժուար պարագաներու մէջ գտնուի նա։ Ֆրանսօ-Անգղիական թերթը աւելի օգտակար կը գտնէ անգղիացի մը տեսնել եգիպտոսի նախարար

Հայոց։ Ազն. Տիկինը ներկայացաւ այս շաբթու մէջ Սրբազան Պատրիարքը Հօր և սիրալիր համակրութիւն գտաւ։ Տիկին Սարօկինա յայտնեց նաև Ս. Պատրիարք Հօր թէ պատրաստ է ծառայել Հայոց, ու Ս. Պատրիարքը շնորհակալութիւն յայտնելով խնդրած է իրմէ որ երբեմն այցելէ Հայոց դպրոցները և հայ աղջկանց առողջական վիճակը քննէ։ Ազն. Տիկինը թէպէտ շատ զբաղած է, բայց սիրով յանձն առած է այս զոհողութիւնը ընել։ Մենք ալ մեր խորին շնորհակալութիւններն կը յայտնենք մարդասէր և հայասէր Տիկին բժշկին։

Ազն. Տիկինը պաշտօն ստանձնած է Բանկալթիի Ռուսաց հիւանդանոցին մէջ այցելութիւններ կընէ և լաւ ընդունելութիւն գտած է Թուրք շրջանակներու մէջ։ Վստահ ենք որ մեր ընտանիքներն ալ սիրով պիտի ուզեն օգտուիլ ճարտար Տիկին բժիշկի ծառայութիւններէն։

Գոհութեան արժանի է որ Պոլիս այսօր ունի երեք կին բժիշկներ որոց երկուքը հայ և միւսն ալ ա՛յնքան հայասէր որ պահ մը մեզ մոռցնել կուտայ Մոլչանովները։

Ազգ. եկեղեցական առանձնաշնորհմանց վերաբերեալ Պատրիարքական թագրիրին ներկայացումը երէկ վերջին ժամուն եւ մնացած լրեկ վերջին ժամուն ետ մնացած լրեկ վերջին ժամուն ետ մնացած լրեկ վերջին ժամուն ետ

ներու ուշադրութեան արժանի են և Գլխաւորապէս այս գեղարուեստից գործածութեամբն է որ հասարակութիւնը կը գնահատէ Էլեքտրականութեան նոր գիւտերու օգտակարութիւնը։

Վիէննայի արուեստահանդէսը անգամ մը եւս ցոյց կուտայ թէ որչափ մեծ են գիտութեան այս ճիւղին մէջ առնուած քայլերը, ճիւղ մը որ դեռ մի քանի ամ առաջ մանկութեան մէջ էր։

ԹՈՒՆԱՒՈՐԻՉ ԱՂՋԻԿԸ

Գրեաց

ԳՐԻԳՈՐ Գ. ՍԱՐՈՒԱՆԵԱՆ

Ցիշեալ վէպին առաջին հատորը ուարտած լինելով կը ծախուի ամեն գրավաճառաց քով 'ի դին 7 1/2 ղրուշ երկրորդ հատորն եւս թերթ առ թերթ կը հրատարակուի, իւրաքանչիւր թերթ 20 փր. ամբողջ գործը 4 հատորէ պիտի բաղկանայ։

ՍԻՄՈՆ ՔԱԲԱՄԱՀԵԱՆ

ԹԷՈԴՈՐՈՍ ՊԱԼԱՒՈՒՆԻ

Կամ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱ ՆԱՀԱՏԱԿԸ

Ողբերգ 'ի չորս արարս և 'ի մի վերջաբան (Տպագրութիւն Աչմեան — 1884) Կը գտնուի բոլոր Հայ գրավաճառաց քով 'ի դին 4 դահեկան։

ԲՈՒՐՍԱՅԻ ՄԱՆԿԱՆՑ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Կը հրատարակուի տեսր առ տեսր 15 օրը մի Անգամ, 16 երես։ Տարեկան գին է երկու արծաթ մէջիտ. գաւառաց համար 45 ղուրուշ. իսկ Ռուսաստանի համար 4 ռուբլի։

Ստորագրուիլ փափագողք պէտք է դիմեն Սուլթան Համամ թիւ 14, և Մահմուտ փաշա, թիւ 259 Ց. Զինճիրճեանի դրատունը։

1884 Յունվար 1'ի տեսրն հրատարակուեցաւ։

ԱԶԳԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷԻ

Օտար տէրութեանց մանր դրամաց շրջաբերութիւնն բարձրագոյն հրամանաւ արգիլուած ըլլալով, Շիրքէթի Խայրիէի տամաւաճառք եւս չի պիտի ընդունին զայնս։ Հետեւաբար Շիրքէթի անօրէնութիւնն կը խնդրէ արգոյ հասարակութենէն որ մանր դրամ ունենան իրենց քով, եթէ չեն ուզեր ժամանակ կորսնցնել տոմսակ դնելու համար, վասն զի անհնար է տոմսավաճառաց մանր դրամ հայթայթել ամեն ատեն։

2 Յունվար 1884։

Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

Բ. Տարի, Յունուար

Թէեւ Հանդէսիս խմբագիրը Տանուցած էր թէ ներկայ տարւոյս մէջ աւելի ընդարձակ պիտի հրատարակէր զայն, սակայն Եէրուսէմէնի Տնօրէնութիւնն ալ իրեն յանձնուելուն պատճառաւ՝ նոյն դիրքով ու նոյն պայմաններով պիտի շարունակէ հրատարակել Շարժումն։

Աւելի բաժանորդագրութեան պայմանք են՝

Մայրաքաղաքիս համար 20 դ.

Գաւառաց և օտար երկրաց համար 26 »

Թիւն տեսրին 2 »

Շարժումին հասցէն է՝ Արամեան տպարան՝ Յակոբեան խան՝ Զաղմագճըլար, և Հավուզլու խան՝ միջին յարկ՝ թիւ 4, Կ. Պոլիս։

ՏՅՄԱՏԵԱՆ ԶՈՒԼԱԲԱՆ

Օդան-Գաբու, թիւ 465.

Հայերէն, Տաճկերէն, Յունարէն և Լատինական ամէն տեսակ Տպագրական տառեր և զարդեր կը գտնուին պատրաստ, յոյժ չափաւոր գներով։

Գաւառներէ և օտար երկիրներէ ևս յանձնարարութիւնք ամենայն ճշդութեամբ կը կատարուին, երբ հետեւեալ հասցէիս ուղղուին մեզ

S. DAMADIAN,

Odoun-Capou, n° 465.

CONSTANTINOPLE.

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴ

ԱՐԵՒԵԼՔԻ խմբագրութիւնը հրաւէր կը կարդայ բոլոր ազգային հեղինակաց և թարգմանչաց որ իրենց հրատարակած գրքերէն երկերկու օրինակ զրկեն խմբագրութեան, եթէ կը փափագին հրատարակութենց ազդերը և միանգամայն անոնց նկատմամբ քննական յօդուածներ տեսնել լրագրոյս մէջ։

ԱԶԴ

Թ. ՊԱԼԵԱՆ ԵՒ Ն. ՍԱՖՐԱԶԵԱՆ

Պատիւ ունին ծանուցանել արգոյ հասարակութեան որ Ֆերի-գիւղի Պարեան գործարանէն երած Գաբրիմաթներու (պէոէ-է) ընդհանուր մթերանոց մը հաստատած են Կ. Պոլիս Եէնի-Ճամի, Օմ. Թղթատարութեան դէմ, թիւ 1 խանութը, ուր կը վաճառուին խիստ ընտիր տեսակէն և աժան գնով, մեծ ու փոքր քանակութեամբ։

Նաև ամէն տեսակ ըմպելիք և շաքարեղէնք և փոքր տղայոց համար ամէն տեսակ անոնդարար ուտելիք կը գտնուին յիշեալ Մթերանոցին մէջ։

ԱԶԴ

Լրագրոյս խմբագրութեան համար պէտք են երկու Թարգմանիչներ որոց մին Թուրքերէն և Ֆրանսերէն և միւսն Անգլերէն գիտնան և երկուքն ալ մաքուր Հայերէն գրել կարող լինին։

Փափագողներն կրնան դիմել Գալաթիա, Իզմիրլի օղլու խան, Թիւ 19։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՀԱՅՈՑ ՄԵԾԱՅԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ

	Ղ.	Փ.
Մայրենի լեզու (Ն. Տ. Ղեւոնդեան) Ա. Տարի Վեցերրորդ տպագր. (40 պատկերով)	3	
Մայրենի լեզու (Ն. Տ. Ղեւոնդեան) Բ. Տարի Երրորդ տպագր. (50 պատկերով)	5	
Մայրենի լեզու (Ն. Տ. Ղեւոնդեան) Գ. Տարի Երկրորդ տպագր. (78 պատկերով)	5	
Մայրենի լեզու (Ն. Տ. Ղեւոնդեան) Դ. Տարի պատկերազարդ	5	
Գերականութիւն տյարհաբար լեզուի (Թ. Թերզեան)	6	
Գեղագր. Տետրեր (Յ. Վասիլեան) 4 տետրերու մէջ ամփոփեալ		
Գին մէկ տետրի	30	
Գին հարիւր տետրերու	60	
Դպրոցական Տետր. Գին հարիւր տետրի	25	

Բաւական թուով գնողաց զոհացուցիչ ղեղջ կըլլալ։

Մանր ուսմունք Քրիստոնէական հաւատոյ (հեղինակութիւն Գրիգոր էֆէնտի Մարկոսեան) 60

Կը գտնուին ամեն գրավաճառաց քով, կեդրոնատեղին է Հայոց Միացեալ Ընկերութենց գրասենեակը։

Այն գասագիրքը որ հեղինակին կոչմանէ ընկերութեան նուիրեալ է, քսաներեքերրորդ անգամ տպագրեալ է պատկերազարդ։

ԳԱԼԱԹԻԱ, ԿԷՕՂԼՈՒ ԽԱՆ, ԹԻՒ 15։

ՀԱՄԱՌՕՏ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Գրեց

Ռ. Ց. Պերպերեան

Գէս 7 1/2 ղրուշ

Կը ծախուի Հայ գրավաճառաց և հեղինակին քով։

Հրատարակիչ, Ս. ՏԱՄԱՏԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԶԱՐԵՀ

Գալաթիա, Քիւրեքճիէր փողոց, Թիւ 41,

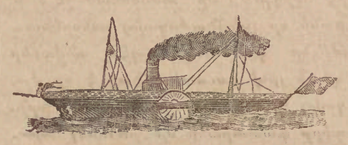

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷ

ԱՌՕՐԵԱՅ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ՎՈՍԲՈՐԻ ՇՈԳԵՆԱՒԱՅ

1884 ՅՈՒՆՈՒԱՐ ԱՄՍՈՅ

ՎՈՍԲՈՐԷՆ ԻՋՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱՒԻՆԵՐ

ԹԻՒԲ ՇՈԳԵՆԱՒՈՒՅՑ

ՆԱՒԱՄԱՏՈՅՑԲ	21	33	17	23	4	28	19	22	20	17	1	21	18	28 բ	19	33	ա	4	22	23	19	20	28	4
	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.
Ա. Քավաք	—	—	—	—	—	—	—	—	3 15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8 15	—	—
Բ. Քավաք	—	—	—	—	—	—	—	—	3 23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8 23	—	—
Եէնի մահալլէ	—	—	2 15	—	—	—	—	—	3 33	—	—	—	—	—	—	4 45	—	6 45	—	—	—	8 33	—	—
Մէզար պուրնու	—	—	2 19	—	—	—	—	—	3 37	—	—	—	—	—	—	4 49	—	6 49	—	—	—	8 37	10	—
Պէյլիք տէրէ	—	—	2 23	—	—	—	—	—	3 41	—	—		3 45	—	—	4 53	—	6 53	8 45	—	—	8 41	10 04	—
Քիրէճ պուրնու	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Թարապիա	—	—	2 34	—	—	—	—	—	3 52	—	—	—	3 56	—	—	5 4	—	7 04	8 56	—	—	8 52	10 15	—
Պիյոզ	—	—	—	2 30	—	—	—	—	—	—	—	—	4 5	—	—	—	5 45	7 13	9 5	—	—	9 1	—	—
Բաշա պանջէ	—	—	—	2 37	—	—	—	—	—	—	—	—	4 13	—	—	—	5 52	7 20	9 12	—	—	—	—	—
Եէնի քէօյ	—	—	2 45	—	—	—	2 50	—	4 3	—	—	4 5	—	—	—	5 15	—	7 30	—	—	—	9 13	10 26	—
Բ. քշ. մահալլի	—	—	—	2 45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6 —	—	ա	—	—	—	—	—
Սթէնիա	—	—	—	—	—	—	2 57	—	—	—	—	4 12	—	—	—	5 22	—	—	—	—	—	ա	—	—
Էմիրիէն	—	—	—	—	—	—	3 2	—	—	—	—	4 19	—	—	—	5 29	—	7 39	—	—	—	9 22	10 35	—
Պօյանը քէօյ	—	—	—	—	—	—	3 5	—	—	—	—	4 22	—	—	—	5 32	—	—	—	—	—	9 2[illegible]	—	—
Ֆանլրմա	—	—	—	2 53	—	—	—	—	—	—	—	—	4 27	—	—	—	6 8	7 48	9 26	—	—	—	—	—
Բ. Հիսար	—	—	—	—	—	—	3 13	—	—	—	—	4 30	—	—	—	5 40	—	7 57	—	—	10 30	9 33	10 45	—
Ա. Հիսար	—	—	—	2 59	—	—	—	—	—	—	—	—	4 33	—	—	—	6 14	8 06	9 32	—	—	—	—	—
Ֆանոիլի	—	—	—	3 5	—	3 5	—	—	—	4 —	—	—	4 40	—	4 45	—	6 20	8 12	9 39	10 50	—	—	—	—
Վանի քէօյ	2 —	—	—	—	—	3 11	—	—	—	4 6	—	—	ա	—	5 1	—	6 26	—	9 45	—	—	—	—	—
Պէպէք	—	2 15	—	—	—	—	3 21	3 25	—	—	—	4 38	—	4 45	—	5 48	—	—	—	—	—	9 41	—	11 10
Արնաւուտ քէօյ	—	2 22	—	—	2 55	—	—	3 32	—	—	4 5	—	—	4 52	—	5 55	—	8 22	—	—	—	9 48	10 58	—
Զէնկլի քէօյ	2 7	—	—	—	—	3 18	—	—	—	4 13	—	—	ա	—	5 8	—	6 33	8 30	9 52	—	—	—	—	—
Բուրու չէշմէ	—	2 29	—	—	3 3	—	—	3 39	—	—	4 13	—	—	4 59	—	6 2	—	—	—	—	—	9 55	—	—
Պալիր պէյլի	2 13	—	—	—	—	3 24	—	—	—	4 19	—	—	ա	—	5 14	—	6 40	8 36	9 58	—	—	—	—	—
Օրթաքէօյ	—	2 37	—	—	3 12	—	—	3 47	—	—	4 22	—	—	5 7	—	6 10	—	8 45	—	—	—	10 3	11 10	—
Գուզկունճաք	2 20	—	—	—	—	3 31	—	—	—	4 16	—	—	ա	—	5 21	—	6 47	8 54	10 5	—	—	—	—	—
Պէշիկթաշ	—	2 45	—	—	3 21	—	—	3 55	—	4 26	4 31	—	—	5 15	5 31	6 18	—	9 04	—	—	—	10 11	11 18	—
Իսկիլիւտար	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	ա	—	—	—	6 55	9 14	10 13	—	—	—	—	—
Քաղաթաշ	2 32	—	—	—	—	—	—	4 4	—	—	—	—	—	5 24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ԿԱՄՈՒՐՋ	2 40	3 —	3 20	3 35	3 38	3 47	3 50	4 12	4 38	4 41	4 46	5 8	5 15	5 32	5 46	6 33	7 10	9 29	10 28	11 —	11 20	11 26	11 33	11 40

——— Այսպէս նշանով ժամերը կը նշանակեն հաղորդակցութիւն երկու շոգենաւուց։ ա. Ուրբաթի օրերը միայն։ բ. Բացի ուրբաթի օրերէ։

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ. Ի բաց առեալ շոգենաւուց մեկնելու ժամերէն, Միացորդ ժամերը փոփոխութեան ենթակայ են գէշ օդի կամ այլ պատճառաւ։

ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ՄԵԿՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱՒԻՆԵՐ

ԹԻՒԲ ՇՈԳԵՆԱՒՈՒՅՑ

ՆԱՒԱՄԱՏՈՅՑԲ	21	33	17	1	4	28	19 բ	ա	20	22	28	23	19	18	17	4	33	22	23	20	19	21	28	4
	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.
ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ մեկն.	2 50	3 15	3 30	3 35	4 —	4 15	4 15	4 15	5 30	6 45	8 30	9 30	9 50	10 15	10 30	10 30	10 40	11 5	11 10	11 10	11 30	11 40	11 45	12 —
Քաղաթաշ	—	—	—	—	4 10	—	—	—	5 40	—	—	9 40	—	—	—	—	—	11 15	—	—	—	11 50	—	—
Իսկիլիւտար	3 05	—	—	—	4 14	—	—	4 30	—	7 —	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Պէշիկթաշ	—	3 30	—	—	4 24	—	—	—	5 49	7 10	8 44	9 49	10 5	—	—	10 45	10 55	11 24	—	—	—	—	12 —	12 15
Գուզկունճաք	3 11	—	—	—	4 34	—	—	4 36	—	7 20	—	9 59	—	—	—	—	11 5	—	—	—	—	12 2	—	—
Օրթաքէօյ	—	3 38	—	—	4 33	—	—	—	5 57	7 29	8 52	—	10 13	—	—	10 53	—	11 32	—	—	—	—	12 8	12 23
Պալիր պէյլի	3 18	—	—	—	4 42	—	—	4 43	—	7 38	—	10 6	—	—	—	—	11 12	—	—	—	—	12 9	—	—
Բուրու չէշմէ	—	—	—	—	—	—	—	—	6 5	—	—	—	10 22	—	—	11 1	—	11 40	—	—	—	—	12 16	12 31
Զէնկլի քէօյ	3 24	—	—	—	4 48	—	—	4 49	—	7 44	—	10 12	—	—	—	—	11 18	—	—	—	—	12 15	—	—
Արնաւուտ քէօյ	—	3 49	—	4 —	4 56	—	—	—	6 12	7 52	9 —	—	10 29	—	—	11 9	—	11 47	—	—	—	—	12 23	12 38
Պէպէք	—	—	—	—	—	4 45	—	—	6 19	—	9 7	—	10 37	—	—	11 16	—	11 54	—	—	12 —	—	12 30	—
Վանի քէօյ	3 31	—	—	—	—	—	—	4 56	—	—	—	10 19	—	—	—	—	11 25	—	—	—	—	12 22	—	—
Ֆանոիլի	—	—	4 —	—	5 6	—	4 45	5 2	—	8 2	—	10 26	—	10 45	—	—	11 31	—	11 40	—	—	—	—	—
Ա. Հիսար	3 41	—	—	—	5 12	—	—	5 8	—	—	—	—	—	10 51	—	—	—	—	11 46	—	—	—	—	—
Բ. Հիսար	—	4 —	—	—	5 21	—	—	—	6 27	8 12	9 15	—	10 45	—	11 2	—	—	—	—	—	12 13	—	—	—
Ֆանլրմա	3 48	—	—	—	5 30	—	—	5 15	—	8 20	—	—	—	10 58	—	—	—	—	11 53	—	—	—	—	—
Պօյանը քէօյ	—	—	—	—	—	—	—	—	6 35	—	—	—	—	—	11 10	—	—	—	—	—	12 21	—	—	—
Էմիրիէն	—	4 9	—	—	5 39	—	—	—	6 38	8 28	9 24	—	—	—	11 13	—	—	—	—	—	12 24	—	—	—
Սթէնիա	—	—	—	—	—	—	—	—	6 43	—	—	—	—	—	11 18	—	—	—	—	—	12 29	—	—	—
Բ. ղշ. մահալլի	—	—	—	—	—	—	—	5 23	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12 2	—	—	—	—	—
Եէնի քէօյ	4 —	4 18	—	—	5 48	—	—	—	6 50	8 36	9 33	—	—	—	11 25	—	—	—	—	11 48	12 36	—	—	—
Բաշա պանջէ	—	—	—	—	5 58	—	—	5 32	—	—	—	—	—	11 10	—	—	—	—	12 11	—	—	—	—	—
Պիյոզ	—	—	—	—	6 5	—	—	5 41	7 2	—	—	—	—	11 17	—	—	—	—	12 18	—	—	—	—	—
Թարապիա	—	4 28	—	—	6 14	—	—	—	7 11	8 40	9 43	—	—	11 26	11 35	—	—	—	—	11 58	—	—	—	—
Քիրէճ պուրնու	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Պէյլիք տէրէ	—	4 39	—	—	6 25	—	—	—	7 21	8 45	10 —	—	—	—	11 45	—	—	—	—	12 8	—	—	—	—
Մէզար պուրնու	—	—	—	—	6 29	—	—	—	7 25	—	9 55	—	—	11 38	11 49	—	—	—	—	12 12	—	—	—	—
Եէնի մահալլէ	—	4 44	—	—	6 33	—	—	—	7 29	—	—	—	—	—	11 52	—	—	—	—	12 16	—	—	—	—
Ռ. Քավաք	—	—	—	—	—	—	—	—	7 39	—	—	—	—	11 40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ա. Քավաք	—	—	—	—	—	—	—	—	7 47	—	—	—	—	12 —	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

ԻՍԿԻԻՏԱՐԻ ԳԻԾ

ԻՍԿԻԻՏԱՐ—ԿԱՄՈՒՐՋ

	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.
Իսկիլիւտարէն	2 —	2 30	3 —	3 30	4 —	4 30	5 10	5 45	6 20	7 —	8 10	9 —	9 45	10 20	10 30	10 45	11 05	11 25	11 45	12 05				
Պէշիկթաշ	—	—	—	—	—	—	—	5 55	—	—	7 10	8 20	—	—	—	—	—	—	—	—				
Կամուրջ	2 15	2 45	3 15	3 45	4 15	4 45	5 25	6 10	6 35	7 25	8 35	9 15	10 —	10 45	10 45	11 —	11 20	11 40	12 —	12 20				

ԿԱՄՈՒՐՋ—ԻՍԿԻԻՏԱՐ

	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.
Կամուրջէն	2 15	2 45	3 15	3 45	4 15	4 45	5 25	6 —	7 —	8 15	9 —	9 30	10 —	10 25	10 45	11 05	11 25	11 50	12 05	12 05				
Պէշիկթաշ	—	—	—	—	—	5 —	—	6 15	—	—	9 15	—	10 15	—	—	—	—	—	—	—				
Իսկիլիւտար	2 30	3 —	3 30	4 —	4 30	5 10	5 40	6 25	7 15	8 30	9 25	9 45	10 25	10 40	11 —	11 20	11 40	12 05	12 20	12 20				

ԿԱՌԱԲԱՐՋ ՇՈԳԵՆԱՒ

ԻՍԿԻԻՏ. ՍԻՐԲԷՃ. ԻՍԿ.

	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.
Իսկիլիւտարէն	4 15	5 15	10 15	11 30
Գալաթաշ	4 30	—	—	11 45
Սիրքէճի իսկ	4 45	5 35	10 35	—

ՍԻՐՔԷՃ. ԻՍԿ. ԻՍԿԻԻՏ.

	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.
Սիրքէճի իսկ	4 45	5 45	11 —	—
Գալաթաշ	—	6 —	—	11 45
Իսկիլիւտար	5 05	6 15	11 20	12 —

ՀԱՐԷՄ ԻՍԿԷԼԷՍԻ ԳԻԾ

ՀԱՐԷՄ ԻՍԿԷԼԷՍԻ—ԿԱՄՈՒՐՋ

	[2] ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.
Կամուրջէն	4 —	4 45	11 —		
Սալաճաք	4 12	4 57	11 12		
Հարէմ իսկ	4 15	5 —	11 15		

ԿԱՄՈՒՐՋ—ՀԱՐԷՄ ԻՍԿԷԼԷՍԻ

	[1] ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.	ժ. վ.
Հարէմ իսկ	4 15	5 —	11 15	
Սալաճաք	4 22	5 07	11 22	
Կամուրջ	4 35	5 20	11 35	

[1] Բաց ի Հրէից տօն օրերէ. [2] Կիրակի օրն չկայ. [3] Քաղաթաշով. [4] Գուզգունճաք.